Przegląd Kościelny

Nr. 35. Poznań, 26 Lutego 1880. **Rok I.**

„Przegląd Kościelny“ wychodzi co tydzień w czwartek. — Przedpłata kwartalna wynosi na całe Niemcy 3 mrk., dla Galicyi i Austryi 1½ fl., w innych krajach cena prenumeracyjna z doliczeniem odnośnego portoryum. — Biuro redakcyi przy ulicy Seminaryjskiéj Nr. 2. — Rękopisma nadsyłane Redakcyi, jeśli nie zostaną zużyte, zwracają się na żądanie. — Listy do Redakcyi winny być frankowane.

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI

LEONIS

DIVINA PROVIDENTIA

PAPAE XIII

EPISTOLA ENCYCLICA

AD PATRIARCHAS PRIMATES ARCHIEPISCOPOS ET EPISCOPOS UNIVERSOS CATHOLICI ORBIS GRATIAM ET COMMUNIONEM CUM APOSTOLICA SEDE HABENTES.

Venerabilibus Fratribus Patriarchis Primatibus Archiepiscopis et Episcopis universis Catholici Orbis Gratiam et Communionem cum Apost. Sede habentibus

LEO PP. XIII.

Vener. Fratres Salutem et Apostolicam Benedictionem.

Arcanum divinae sapientiae consilium, quod Salvator hominum Jesus Christus in terris erat perfecturus, eo spectavit, ut mundum, quasi vetustate senescentem, Ipse per se et in se divinitus instauraret. Quod splendida et grandi sententia complexus est Paulus Apostolus, cum ad Ephesios ita scriberet: *Sacramentum voluntatis suae... instaurare omnia in Christo, quae in coelis et quae in terra sunt*[1]). Revera cum Christus Dominus mandatum facere instituit quod dederat illi Pater, continuo novam quandam formam ac speciem rebus omnibus impertiit, vetustate depulsa. Quae enim vulnera piaculum primi parentis humanae naturae imposuerat, Ipse sanavit: homines universos, natura filios irae, in gratiam cum Deo restituit; diuturnis fatigatos erroribus ad veritatis lumen traduxit; omni impuritate confectos ad omnem virtutem innovavit; redonatisque hereditati beatitudinis sempiternae spem certam fecit, ipsum eorum corpus, mortale et caducum, immortalitatis et gloriae coelestis particeps aliquando futurum. Quo vero tam singularia beneficia, quamdiu essent homines, tamdiu in terris permanerent, Ecclesiam constituit vicariam muneris sui, eamque jussit, in futurum prospiciens, si quid esset in hominum societate perturbatum, ordinare; si quid collapsum, restituere.

Quamquam vero divina haec instauratio, quam diximus, praecipue et directo homines attigit in ordine gratiae supernaturali constitutos, tamen pretiosi ac salutares ejusdem fructus in ordinem quoque naturalem largiter permanarunt; quamobrem non mediocrem perfectionem in omnes partes acceperunt cum singuli homines, tum humani generis societas universa. Etenim, christiano rerum ordine semel condito, hominibus singulis feliciter contigit, ut ediscerent atque adsuescerent in paterna Dei providentia conquiescere, et spem alere, quae non confundit, coelestium auxiliorum; quibus ex rebus fortitudo, moderatio, constantia, aequabilitas pacati animi, plures denique praeclarae virtutes et egregia facta consequuntur. Societati vero domesticae et civili mirum est quantum dignitatis, quantum firmitudinis et honestatis accesserit. Aequior et sanctior effecta principum auctoritas; propensior et facilior populorum obtemperatio; arctior civium conjunctio; tutiora jura dominii. Omnino rebus omnibus, quae in civitate habentur utiles, religio christiana consuluit et providit; ita quidem, ut, auctore S. Augustino, plus ipsa afferre momenti ad bene beateque vivendum non potuisse videatur, si esset parandis vel augendis mortalis vitae commodis et utilitatibus unice nata.

Verum de hoc genere toto non est Nobis propositum modo singula enumerare; volumus autem de convictu domestico eloqui, cujus est in *matrimonio* principium et fundamentum.

Constat inter omnes, Venerabiles Fratres, quae vera sit matrimonii origo. Quamvis enim fidei christianae vituperatores perpetuam hac de re doctrinam Ecclesiae fugiant agnoscere, et memoriam omnium gentium, omnium saeculorum delere jamdiu contendant, vim tamen lucemque veritatis nec extinguere nec debilitare potuerunt. Nota omnibus et nemini dubia commemoramus: posteaquam sexto creationis die formavit Deus hominem de limo terrae, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitae, sociam illi voluit adjungere, quam de latere viri ipsius dormientis mirabiliter eduxit. Qua in re hoc voluit providentissimus Deus, ut illud par conjugum esset cunctorum hominum naturale principium, ex quo scilicet propagari humanum genus, et, numquam intermissis procreationibus, conservari in omne tempus oporteret. Atque illa viri et mulieris conjunctio, quo sapientissimis Dei consiliis responderet aptius, vel ex eo tempore duas potissimum, easque in primis nobiles, quasi alte impressas et insculptas prae se tulit proprietates, nimirum unitatem et perpetuitatem. Idque declaratum aperteque confirmatum ex Evangelio perspicimus divina Jesu Christi auctoritate; qui Judaeis et Apostolis testatus est, matrimonium ex ipsa institutione sui dumtaxat inter duos esse debere, scilicet virum inter et mulierem; ex duobus unam veluti carnem fieri; et nuptiale vinculum sic esse Dei voluntate intime vehementerque nexum, ut a quopiam inter homines dissolvi, aut distrahi nequeat. *Adhaerebit* (homo) *uxori suae, et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet*[2]).

Verum haec conjugii forma, tam excellens atque praestans, sensim corrumpi et interire apud ethnicos populos coepit; et penes ipsum Hebraeorum genus quasi obnubilari atque obscurari visa. Nam apud hos de uxoribus susceperat consuetudo communis, ut singulis viris habere plus una liceret: post autem, cum *ad duritiam cordis*[3]) eorum indulgenter permisisset Moyses repudiorum potestatem, ad divortium factus est aditus. In societate vero ethnicorum vix credibile videatur, quantam corruptelam et demutationem nuptiae contraxerint, quippe quae objectae fluctibus essent errorum uniuscujusque populi et cupiditatum turpissimarum. Cunctae plus minus gentes dedidiscere notionem germanamque originem matrimonii visae sunt; eamque ob causam de conjugiis passim ferebantur leges, quae esse e republica viderentur, non quas natura postularet. So-

[1]) Ad Eph. I, 9—10.

[2]) Matth. XIX, 5—6. — [3]) Matth. XIX, 8.

lemnes ritus, arbitrio legumlatorum inventi, efficiebant ut honestum uxoris, aut turpe concubinae nomen mulieres nanciscerentur; quin eo ventum erat, ut auctoritate principum reipublicae caveretur, quibus esset permissum inire nuptias et quibus non esset, multum legibus contra aequitatem contendentibus, multum pro injuria. Praeterea polygamia, polyandria, divortium causae fuerunt, quamobrem nuptiale vinculum magnopere relaxaretur. Summa quoque in mutuis conjugum juribus et officiis perturbatio extitit, cum vir dominium uxoris acquireret, eamque suas sibi res habere, nulla saepe justa causa, juberet; sibi vero ad effrenatam et indomitam libidinem praecipiti impune liceret *excurrere per lupanaria et ancillas, quasi culpam dignitas faciat non voluntas*[4]). Exsuperante viri licentia, nihil erat uxore miserius, in tantam humilitatem dejecta, ut instrumentum pene haberetur ad explendam libidinem, vel gignendam sobolem comparatum. Nec pudor fuit, collocandas in matrimonium emi vendi, in rerum corporearum similitudinem[5]), data interdum parenti maritoque facultate extremum supplicium de uxore sumendi. Talibus familiam ortam connubiis necesse erat aut in bonis reipublicae esse, aut in mancipio patrifamilias[6]), cui leges hoc quoque posse dederant, non modo liberorum conficere et dirimere arbitratu suo nuptias, verum etiam in eosdem exercere vitae necisque immanem potestatem.

Sed tot vitiis, tantisque ignominiis, quibus erant inquinata conjugia, sublevatio tandem et medicina divinitus quaesita est; quandoquidem restitutor dignitatis humanae legumque mosaicarum perfector Jesus Christus non exiguam, neque postremam de matrimonio curam adhibuit. Etenim nuptias in Cana Galilaeae Ipse praesentia sua nobilitavit, primoque ex prodigiis a se editis fecit memorabiles[7]); quibus causis vel ex eo die in hominum conjugia novae cujusdam sanctitudinis initia videntur esse profecta. Deinde matrimonium revocavit ad primaevae originis nobilitatem, cum Hebraeorum mores improbando, quod et multitudine uxorum et repudii facultate abuterentur; tum maxime praecipiendo, ne quis dissolvere auderet quod perpetuo conjunctionis vinculo Deus ipse constrinxisset. Quapropter cum difficultates diluisset ab institutis mosaicis in medium allatas, supremi legislatoris suscepta persona, haec de conjugibus sanxit: *Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, moechatur; et qui dimissam duxerit moechatur*[8]).

Verum quae auctoritate Dei de conjugiis decreta et constituta sunt, ea nuncii divinarum legum Apostoli plenius et enucleatius memoriae litterisque prodiderunt. Jamvero Apostolis magistris accepta referenda sunt, quae *sancti Patres nostri, Concilia et universalis Ecclesiae traditio semper docuerunt*[9]), nimirum Christum Dominum ad Sacramenti dignitatem evexisse matrimonium; simulque effecisse ut conjuges, caelesti gratia quam merita ejus pepererunt septi ac muniti, sanctitatem in ipso conjugio adipiscerentur: atque in eo, ad exemplar mystici connubii sui cum Ecclesia mire conformato, et amorem qui est naturae consentaneus perfecisse[10]), et viri ac mulieris individuam suapte natura societatem divinae caritatis vinculo validius conjunxisse. *Viri*, Paulus inquit ad Ephesios, *diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret... Viri debent diligere uxores suas ut corpora sua.... nemo enim unquam carnem suam odio habuit; sed nutrit et fovet eam, sicut et Christus Ecclesiam; quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus et de ossibus ejus. Propter hoc relinquet homo patrem et matrem suam et adhaerebit uxori suae et erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo et in Ecclesia*[11]).

Similiter Apostolis auctoribus didicimus unitatem, perpetuamque firmitatem, quae ab ipsa requirebatur nuptiarum origine, sanctam esse et nullo tempore violabilem Christum jussisse. *Iis qui matrimonio juncti sunt,* idem Paulus ait, *praecipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari*[12]). Et rursus: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit: quod si dormierit vir ejus, liberata est*[13]). Hisce igitur causis matrimonium extitit *sacramentum magnum*[14]), *honorabile in omnibus*[15]), pium, castum, rerum altissimarum imagine et significatione verendum.

Neque iis dumtaxat quae commemorata sunt, christiana ejus perfectio absolutioque continetur. Nam primo quidem nuptiali societati excelsius quiddam et nobilius propositum est, quam antea fuisset; ea enim spectare jussa est non modo ad propagandum genus humanum, sed ad ingenerandam Ecclesiae sobolem, *cives Sanctorum et domesticos Dei*[16]): *ut* nimirum *populus ad veri Dei et Salvatoris nostri Christi cultum et religionem procrearetur atque educaretur*[17]). Secundo loco sua utrique conjugum sunt officia definita, sua jura integre descripta. Eos scilicet ipsos necesse est sic esse animo semper affectos, ut amorem maximum, constantem fidem, sollers assiduumque praesidium alteri alterum debere intelligant. Vir est familiae princeps, et caput mulieris; quae tamen, quia caro est de carne illius et os de ossibus ejus, subjiciatur pareatque viro, in morem non ancillae, sed sociae; ut scilicet obedientiae praestitae nec honestas, nec dignitas absit. In eo autem qui praeest, et in hac quae paret, cum imaginem uterque referant alter Christi, altera Ecclesiae, divina caritas esto perpetua moderatrix officii. Nam *vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiae... Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo, ita et mulieres viris suis in omnibus*[18]). Ad liberos quod pertinet, subesse et obtemperare parentibus, hisque honorem adhibere propter conscientiam debent; et vicissim in liberis tuendis atque ad virtutem potissimum informandis omnes parentum curas cogitationesque evigilare necesse est: *Patres... educate illos* (filios) *in disciplina et correptione Domini*[19]). Ex quo intelligitur, nec pauca esse conjugum officia, neque levia; ea tamen conjugibus bonis, ob virtutem quae Sacramento percipitur, non modo tolerabilia fiunt, verum etiam jucunda.

Christus igitur, cum ad talem ac tantam excellentiam matrimonia renovavisset, totam ipsorum disciplinam Ecclesiae credidit et commendavit. Quae potestatem in conjugia Christianorum omni cum tempore, tum loco exercuit, atque ita exercuit, ut illam propriam ejus esse appareret, nec hominum concessu quaesitam, sed auctoris sui voluntate divinitus adeptam. Quot vero et quam vigiles curas in retinenda sanctitate nuptiarum collocarit, ut sua his incolumitas maneret, plus est cognitum quam ut demonstrari debeat. Et sane improbatos novimus Concilii Hierosolymitani sententia amores solutos et liberos[20]), civem Corinthium incesti damnatum beati Pauli auctoritate[21]); propulsatos ac rejectos eodem semper tenore fortitudinis conatus plurimorum, matrimonium christianum hostiliter petentium, videlicet Gnosticorum, Manichaeorum, Montanistarum sub ipsa rei christianae primordia; nostra autem memoria Mormonum, Sansimonianorum, Phalansterianorum, Communistarum. Simili modo jus matrimonii aequabile inter omnes atque unum omnibus est constitutum, vetere inter servos et ingenuos sublato discrimine[22]); exaequata viri et uxoris jura; etenim, ut aiebat Hieronymus[23]), *apud nos quod non licet feminis, aeque non licet viris, et eadem servitus pari conditione censetur:* atque illa eadem jura ob remunerationem benevolentiae et vicissitudinem officiorum stabiliter firmata; adserta et vindicata mulierum dignitas;

---

[4]) Hieronym. Oper. tom I. col. 455. — [5]) Arnob. *adv. Gent.* 4.— [6]) Dionys. Halicar. lib. II. c. 26, 27. — [7]) Joan II. — [8]) Matth. XIX, 9. — [9]) Trid. sess. XXIV. in pr. — [10]) Trid. sess. XXIV, cap. 1 *de reform. matr.* — [11]) Ad Ephes. V, 25 et seqq.

[12]) I. Cor. VII, 10—11. — [13]) Ibid, V, 39. — [14]) Ad Eph. V, 32.— [15]) Ad Hebr. XIII, 4. — [16]) Ad Eph. II, 19. — [17]) Catech. Rom. cap. VIII. — [18]) Ad Eph. V, 23—24. — [19]) Ibid. VI, 4. — [20]) Act. XV, 29. — [21]) I. Cor. V, 5. — [22]) Cap. 1 *de conjug. serv.*— [23]) Oper. tom. I, col. 455.

vetitum viro poenam capitis de adultera sumere[24]), juratamque fidem libidinose atque impudice violare. Atque illud etiam magnum est quod de potestate patrumfamilias Ecclesia, quantum oportuit, limitaverit, ne filiis et filiabus conjugii cupidis quidquam de justa libertate minueretur[25]); quod nuptias inter cognatos et affines certis gradibus nullas esse posse decreverit[26]), ut nimirum supernaturalis conjugum amor latiore se campo diffunderet; quod errorem et vim et fraudem, quantum potuit, a nuptiis prohibenda curaverit[27]); quod sanctam pudicitiam thalami, quod securitatem personarum[28]), quod conjugiorum decus[29]), quod religionis incolumitatem[30]), sarcta tecta esse voluerit. Denique tanta vi, tanta providentia legum divinum istud institutum communiit, ut nemo sit rerum aequus existimator, quin intelligat, hoc etiam ex capite quod ad conjugia refertur, optimam esse humani generis custodem ac vindicem Ecclesiam; cujus sapientia et fugam temporum, et injurias hominum et rerum publicarum vicissitudines innumerabiles victrix evasit.

(Dalszy ciąg nastąpi).

Reakcya kościelna w Austryi

w obec zamachów

Józefa II.

(Dokończenie).

Nie na tak obszerne ramy zakreślona nasza praca, abyśmy wykazać mieli i najdrobniejsze szczegóły walki wytrwałej nieugiętego Kardynała Migazzi, jak jego walki przeciw rezolucyi dworskiéj, która zniosła cenzurę kościelną płodów literackich; przeciw dekretowi dworskiemu, który zakazał wszystkich odpustów służących duszom zmarłych i wykreślić kazał „tę bezpodstawną naukę“ z katechizmu; przeciw kanclerstwu dworskiemu, które przypisywało sobie władzę czuwania nad nauką Kościoła pod względem moralności; przeciw dekretowi dworskiemu, który ludowi nakazywał dać w rękę biblią; — wolimy przedstawić w krótkich zarysach pole jego męczeństwa, gdzie w całéj pełni jaśnieje jego odwaga, któréj ani wzgarda, ani złość i intrygi nieprzyjaciół jego złamać nie mogły.

Wrogowie jego wytężyli wszystkie siły, aby go albo zrzucić ze stolicy, albo z Wiednia wydalić. W gazetach pisali o nim z wściekłością i niedwuznacznie dawali cesarzowi do zrozumienia, że godność arcybiskupią odebrać mu winien. Cesarz poszedł za tą wskazówką, kiedy 1785 wydał prawo, zabraniające pluralitas beneficiorum, t. j. jednéj i téj saméj osobie posiadania i korzystania z kilku beneficyów. Kardynał przed przesiedleniem swojem na stolicę arcybiskupią był aż do r. 1756 Biskupem w Waitzen, i zatrzymał jako Arcybiskup to biskupstwo z pozwoleniem Papieża i cesarzowéj Maryi Teresy, gdyż dochody stolicy arcybiskupiéj nie pokrywały koniecznych rozchodów. Przeciwnicy myśleli, że Arcybiskup nie zrzygnuje na donioślejsze biskupstwo i będzie chciał zejść im z oczu, zaś cesarz w téj saméj myśli polecił posłowi swemu, Kardynałowi Herzan, aby poparł wobec Papieża hrabiego Salm, audytora roty rzymskiéj dla Niemiec, jako kandydata na stolicę arcybiskupią. Papież tego nie przyjął, a Migazzi wolał zostać biedny na polu walki, aniżeli iść na spokojne i bogate biskupstwo Waitzen[7]).

Złość ludzka dosięgła szczytu swojego, kiedy oskarżono Kardynała przed cesarzem, że kanclerzowi hr. Kolowrat „ukradł“ broszurę. Rzecz sama tak się przedstawiała: Kardynałowi przysłał ktoś broszurę, nędzną samą w sobie, któréj treścią było „wypędzenie Jezuitów z Chin.“ Cenzura zakazała tego pamfletu, ale pozwoliła na jego czytanie i sprzedaż za karteczką. Kardynał chciał się o to uskarżyć przed cesarzem, ale zapomniał wziąść książki ze sobą. Dla tego wstąpił po drodze do kanclerza i prosił go o nią. Hr. Kolowrat, który był przełożonym komisyi cenzurowéj, dał mu ją, a Kardynał poszedł z nią do cesarza. Był to egzemplarz, którego wiele miejsc czerwonym ołówkiem było nakreślonych jako podejrzanych, a że niebezpieczeństwo groziło komisyi, umiano zręcznie uprzedzić cesarza, że Kardynał poddaje mu egzemplarz, którego Kolowrat dać mu nie chciał. Cesarz oburzony na Migazzego, napisał bilecik do Kolowrata: „Przekonaj się z podstępnego i zdradliwego postępowania Kardynała, jak umiał korzystać z twojéj przyjaźni i zaufania i strzeż go się na przyszłość. Aby zaś wszyscy mieli się na baczności wobec intryg Migazzego, żądam, aby ten bilet był zamieszczony w protokóle.“ Kardynał strasznie czuł się tem dotknięty i rzecz całą w liście pełnym godności i powagi przedstawił cesarzowi w zupełnéj prawdzie. Cesarz napisał w liście na stronie: „Si fecisti nega, de reliquo olet fama.“ Kardynałowi było to uderzeniem w policzek; napisał drugi list do cesarza, w którym dał wyraz boleści, że mu cesarz nie wierzy. „Daruj, N. Panie, pisał Kardynał, że mówię ze serca, które podłością się nigdy nie splamiło.“ Powołując się na świadectwo hr. Kolowrata i sufragana hr. Edmunda von Arz, dodał: „nikt mi tego nie dowiedzie, abym kiedykolwiek ciebie, Najj. Panie, czy mówiąc, czy pisząc chciał był podejść. Nie obawiam się i najsurowszéj inkwizycyi; owszem gorąco jéj pragnę i proszę o nią. Tego wymaga święta godność mojego urzędu, abym stanął czysty w obec obelg i zarzutów.“

Co cesarz uczynił, jak obronił Kardynała, o tem nigdzie żadnéj nie ma wzmianki. To jednakże jest pewną, że wolno go było wszelkiemi obrzucać obelgami. W r. 1783 wyszła książka pod tyt.: „Joannis Physiophili Specimen Monachologiae, methodo Linneana..... tabulis illustratum,“ w któréj ze sarkazmem i rubasznością przedstawiono życie zakonne, a zakonników i zakonnice uklasyfikowano podług ubioru, włosów, sposobu życia, jak Linneusz uklasyfikował rośliny i owady. Książkę tę przetłomaczono zaraz na język niemiecki i inne, ku wielkiéj radości i szczęściu nieprzyjaciół Kościoła. Wszyscy wskazywali palcem na Borna, radzcę dworu, jako jéj autora. Kardynał Migazzi, niczem niezrażony, znów ją podał Józefowi II z wyrazem wielkiéj boleści i żalu. „Nie pytam się, powiedział Kardynał cesarzowi, kto jest jéj autorem, ani gdzie wyszła, ale to strasznie mnie boli, że o taki pamflet w Wiedniu tak się wszyscy rozbijają, tak go starannie rozkupują.“ Hr. Kolowratowi powiedział Kardynał prywatnie, że Born jest jéj autorem; Born wyparł się tego i obelgami Kardynała obrzucił, ale kiedy cenzura książkę przyjęła, szczycił się publicznie, że jest jéj autorem.

Stał on na czele związku tajnego, zawiązanego przeciw całemu ustrojowi kościelnemu, który odtąd z podwojoną zapalczywością walkę Kardynałowi wypowiedział. W broszurze, wydanéj w 1783 r. pod tyt.: „Sammlung der Sendschreiben der Gemeinde zu Wien an ihren Oberhirten Car-

[24]) Can. *Interfectores* et Can. *Admonere*. quaest. 2. — [25]) Cap. 30, quaest. 3, cap. 3 *de cognat. spirit.* — [26]) Cap. 8 *de consang. et affin.*; cap. 1 *de cognat. legali.* — [27]) Cap 26 *de sponsal.*; cap. 13, 15, 29 *de sponsal. et matrim.*; et alibi. — [28]) Cap. 1 *de convers. infid.*; cap. 5, 6 *de eo qui duxit in matr.* — [29]) Cap. 3, 5, 8 *de sponsal et matr.* Trident. sess. XXIV, cap. 3 *de reform. matr.* — [30]) Cap. 7 *de divort.*

[7]) Brunner: die Mysterien der Aufklärung in Oesterreich.

dinal und Erzbischoff Migazzi nebst Antworten und Beilagen...“ zaczepiła ta czereda najhaniebniéj jego i całe jego działanie i najstraszniejszemi obrzuciła go obelgami. Cesarz sam posłał mu broszurę przez prezydenta komisyi cenzurowéj van Swietena, aby się wytłomaczył i obronił z zarzutów w niéj uczynionych. Kardynał odpowiedział z godnością, że nie zgadza się to z jego powagą, by odpowiadać na podobne zarzuty; powołując się na publiczne swoje działanie mówił, że mało jest ambon w dyecezyi, z którychby nie był głosił słowa Bożego, że nie ma dusz pasterza, któregoby co rok przy rekolekcyach nie był zachęcał i upominał, że nie ma sprawy dusz pasterstwa, któréjby nie był poruszał przy wizytacyach swoich. Czego dopełnił w długich latach rządów swoich, to znane być musi dworowi i publiczności, bo on nigdy nie uciekał przed jasnością. „Że pewien rodzaj ludzi, pisał w końcu, mnie nienawidzi i ze mnie szydzi, temu się nie dziwię; nie myślą oni i nigdy myśleć nie będą, jak ja. Oddaję się Najjaśniejszemu Panu i pozostawiam mu, by rozstrzygnął, czy się to godzi, by zwierzchnik Kościoła, Arcybiskup cesarskiéj stolicy w obliczu wszystkich stanów, których jest pasterzem, służył za cel najhaniebniejszym i najpogardliwszym pociskom.“

Poważna ta i godna odpowiedź Arcybiskupa stolicy nie przypadła do smaku nieprzyjaznéj czeredzie. Van Swieten wyjednał to sobie u cesarza, że powtórnie wolno mu było posłać broszurę Kardynałowi z prośbą, aby się oświadczył, czy się przyznaje do karykatury w niéj przedstawionéj, gdyż w przeciwnym razie pozwolą ją rozszerzyć i czytać. Kardynał w przezorności swojéj udał się osobiście do cesarza i prosił go o obronę osoby swojéj, a nadto w pismach publicznych odsłonił całą złość i nikczemność uczynionych mu zarzutów i obelg. A stał jak kolumna spiżowa, o którą wszystkie przeciwników zarzuty się odbijały, jak dąb starożytny, którego konarami najsroższe nie zatrzęsły wichry. I tak przez cały czas rządów Józefa II. Tego dowodzi memoryał, podany mu przez Kardynała na rok przed śmiercią, w którym opisał okropność spustoszenia, jakie poczyniła prasa mimo postanowionéj cenzury.

„Prawdą to niezbitą, pisze w nim Kardynał, że coraz więcéj złych książek znajduje się w Wiedniu w rękach jego mieszkańców, książek, które zaprzeczają wprost prawdy objawionéj, w dusze wsączają truciznę niewiary, w samo serce religii Chrystusowéj uderzają, aby ją obalić i podeptać. Z ręki do ręki one przechodzą, w ręce młodzieży gwałtem bywają wciskane, wychwalane jako źródła prawdziwéj nauki i wykształcenia. Przebóg! jakież okropne tego będą następstwa! Jeżeli złe już mowy psują dobre obyczaje, o ile straszniejsze następstwa pociągną za sobą złe książki, okrywające złudną powłoką zgniliznę zepsucia i złych obyczajów? Któżby tego nie widział, jak gaśnie w kraju lampa wiary, jak znika coraz bardziéj chrześciańskie przekonanie, a młodzież coraz widoczniéj się pokrywa trądem niewiary? Czyż to nie owocem zatrutym złych książek, które jak powódź najstraszniejsza nas zalały? Biada naszemu czasowi, ale większe biada następnym pokoleniom; nam biada, jeżeli rychléj nie zbudujemy wału, nie postawimy tamy, aby wstrzymać tę powódź.“ Prosi daléj cesarza, aby z energią surowszych chwycił się środków, aby cenzurę książek, które w jakimbądź będą związku z religią, tym oddał, których obowiązkiem mocą biskupiego urzędu jest czuwać nad czystością wiary, i zbija z góry możliwy zarzut, jakoby postęp oświaty na tem mógł cierpieć, przypominając, że prawdziwa oświata objawieniu Boskiemu, wyrokom wiecznéj prawdy sprzeciwiać się nie może. Nad grobem stanąwszy, boję się sądu Bożego, tak kończy Kardynał, i dla tego błagam o litość, rozwagę i pomoc[8]).

[8]) Wiedemann, jak wyżéj.

Ubolewać tylko trzeba, że wśród tak opłakanych stosunków z duchowieństwa austryackiego sam tylko jeden Migazzi taranem stanął przeciw zatrutemu duchowi czasu. Węgierscy i belgijscy Biskupi za to z Prymasem, Kardynałem i Arcybiskupem z Gran, hr. Józefem Batthyany na czele rękę mu podali. Batthyany, oparty na konstytucyi węgierskiéj, oświadczył odważnie cesarzowi w imieniu całego episkopatu, że „Biskupi, spodziewając się, iż cesarz na korzyść sąd swój zmieni, aż dotąd rozporządzeń w sprawach kościelnych wydanych nie ogłosili i ogłosić nie mogą, bo sumienie im na to nie pozwala. Sam nie chcąc posądzić Ces. Mości, jakoby chciał przywłaszczyć sobie władzę w Kościele, przypominam najpokorniéj, że nowe rozporządzenia cesarskie, wydane w sprawach kościelnych przekroczyły granicę władzy politycznéj, chociaż wydane zostały za zgodą i radą osób duchownych, które majestatowi cesarskiemu usługę przyniosły więcéj z pochlebstwa, aniżeli z zamiłowania prawdy“[9]).

Z magnatami węgierskimi, bo byli nimi Biskupi, trudniejsza była sprawa, aniżeli z Arcybiskupem wiedeńskim. Zasiadali oni w sejmie i wielki wpływ tam wywierali, dla tego liczyć się musiał z nimi Józef II. Kiedy bowiem swoim Biskupom w czasie pobytu Piusa VI w Wiedniu zakazał wszelkiego się doń zbliżenia, węgierskim nie mógł tego odmówić i pozwolił, że porozumieć się z nim mogli w sprawach małżeńskich, w zwalnianiu od ślubów zakonnych i w sprawie bul In coena Domini i Unigenitus (wymierzonéj przeciw Jansenistom). Nawet w czasie walki udekorował cesarz piersi księcia Prymasa z Gran i Arcybiskupa z Erlau krzyżem orderu ś. Szczepana, którego drugi wcale nie przyjął.

Jak odważnie episkopat belgijski z metropolitą, Kardynałem Janem Henrykiem von Frankenberg, Arcybiskupem mechlińskim na czele, stanął do walki i jak dzielnie ją stoczył z zachciankami cesarza, to ogólnie jest znaną, a z owoców téj walki korzysta jeszcze dzisiaj mężne duchowieństwo belgijskie i lud jemu oddany. Próżnobyśmy się kusili dodać tu coś więcéj do tego, co podał Augustyn Theiner w znakomitem dziele swojem: „Der Kardinal von Frankenberg und dessen Kampf für die Freiheit der Kirche.“

Innéj nam jeszcze strony dotknąć trzeba, z któréj także wyszedł opór, skierowany przeciw planom i reformom kościelnym Józefa II, a tem on ważniejszy, im mniéj go się było można spodziewać. Była to reakcya, podjęta przez kolegia urzędników. Dziwnych prawda rzeczy domagał się cesarz od urzędników państwowych, kiedy powiedział wobec kancelerstwa dworu czesko-austryackiego: „jeżeli dobro, które zamierzam, ma się urzeczywistnić, wtedy słudzy państwa powinni się przejąć prawdziwym duchem mojego sposobu myślenia,“ i wobec kancelerstwa dworu węgierskiego: „moich urzędników jest obowiązkiem przyswoić sobie usposobienie moje.“ Wielu jednakże z urzędników jego inaczéj pojmowało i stanowisko i obowiązki swoje. I tak kiedy cesarz przedłożył kancelerstwu dworskiemu prawo tolerancyjne do aprobacyi, na wielki napotkał tam opór i silne wywołał przedstawienia reakcyjne. Nie od razu przyznano protestantom prawa i przywileje, a kanclerz czesko-austryacki sam powoływał się na ustną z cesarzem rozmowę, i opierał się nadaniu przywilejów. Kiedy zaś mimo to w państwie ogłoszono patent tolerancyjny, nalegał usilnie czeski radzca gubernialny, hr. Rottenhan z kanclerzem dworu na cesarza, aby przynajmniéj w Czechach nie rozkazywał go publikować.

Kiedy krzątać się poczęto około zniesienia klasztorów i kilka z nich na to przeznaczono, oparło się temu stanowczo czesko-austryackie kancelerstwo, zakwestyonowawszy

[9]) Horvarth, Geschichte der Ungarn.

prawo władzy świeckiéj pod tym względem i wykazawszy korzyści, jakie państwo z klasztorów odnosi. Dwóch przedewszystkiem przypomnieć się godzi mężów, którzy mieli odwagę ująć się za uciśnionym i sponiewieranym Kościołem, członków rady państwa: barona Karóla Antoniego von Martini i hr. Karóla Fryderyka von Hatzfeld, pierwszego, który prawie zawsze, drugiego, który przy różnych okolicznościach opierał się rozporządzeniom przeciw Kościołowi wymierzonym. Martini skłania się wprawdzie do zasad wolniejszych pod względem praw państwowych, od czasu do czasu jednakże objawiał zdania przychylniejsze prawom Kościoła. Kiedy protestanci żądali wspólnych z katolikami cmentarzy do chowania umarłych, przeprowadził w radzie, że osobne na cmentarz przekazano im miejsce; kiedy zabrano się w Wiedniu do zniesienia żeńskich klasztorów św. Jakóba, św. Wawrzyńca i „zur Himmelspforte“ i zapewniano cesarza, że zakonnice chętnieby to widziały, oparł się temu Martini stanowczo, zapewnił cesarza, że zakonnice ani nie myślą opuścić klasztorów, które są miejscem schronienia dla wdów i dziewic, nie oddał swojego wotum, chociaż ściągnął na siebie gniew i szyderstwo cesarza. Cesarz kazał otworzyć bramy klasztorów, wypuścić zakonnice, któreby wyjść chciały, a Martiniemu powiedział ze sarkazmem, że może zwołać „dworską komisyą duchowną“ na konferencyą i tam rozwinąć myśli swoje o miejscu schronienia dla kobiet. „Pozostawiam mu prawo, mówił cesarz, pozyskania sobie zakonnic rozproszonych i powierzam mu dyrekcyą nad niemi.“ Martini nie zraził się temi sarkazmami, ale wnet potem nie miał słów na radzie do wypowiedzenia swojego oburzenia, kiedy na Arcybiskupa Migazzego nałożono karę 1000 dukatów za wysłanie okólnika do kleru. Podczas debat nad patentem małżeńskim podsunął cesarzowi ku wielkiemu wszystkich zdziwieniu, aby konkordat zawarł z Papieżem i aby pozwolił duchownym udawać się do Rzymu po dyspensy małżeńskie. Gorąco poparł także Kardynała Migazzego, kiedy tenże wytoczył skargę na profesorów Watterotha i Dannemayra.

Najzacniejszym w radzie państwa był hr. Hatzfeld który aż do końca pozostał w opozycyi z prądem, biorącym w państwie górę. Już przy tak zwanem oczyszczaniu obrzadków kościelnych przez cesarza podjętem przestrzegał przed przesadą i wołał: „Pozostawmy to władzy duchownéj.“ Stanowczo opierał się zawsze samowładnemu rozgraniczaniu dyecezyi, do czego cesarz tak chętnie ręce wyciągał; przy naradach nad patentem małżeńskim nie wahał się powiedzieć, że każde małżeństwo, nie zawarte wedle formy Soboru Trydenckiego, za nieważne uważa.

Sporadyczne to oczywiście były objawy, ale z tem większem wspominamy je uwielbieniem, bo tam zabłysły, gdzie milczeli ci, których Bóg do obrony prawdy mocą świętości urzędu powołał. Wobec tych kilku promyków światła, ileż tam wszędzie było ciemności, wobec kilku słów serdecznéj obrony, poświęconéj skrępowanemu jakoby niewolnicy Kościołowi, ile znów okrzyków potępienia i grozy! Cesarz Józef bodajby się był stoczył w tę przepaść, jaką wskazuje historya, gdyby nie doradzcy i poplecznicy duchowni i świeccy, członkowie tajemnego związku, których hasłem było: „precz z Kościołem!“ Z członków rady państwa, „duchownéj dworskiéj komisyi“ rekrutowali się najzaciętsi przeciwnicy Kościoła i jego wolności, oni obrzucali pogardą, obalali instytucye Kościoła, popychali do konfiskaty majątków kościelnych, pobudzali do prześladowania wiernych Biskupów, do wdzierania się w prawa Stolicy Apostolskiéj, do protestantyzowania katolickiéj ludności. Cesarz pozwolił się w ten wir porwać, a za to w końcu niedługiego panowania swego doczekał się gwałtownéj reakcyi, która powstała nie z niezadowolenia z przewrotów na polu kościelnem, ale wogóle z systemu rządzenia, który wstrząsnął silnie podwalinami monarchii austryackiéj. To przyznają nawet najwięksi jego zwolennicy i wielbiciele. Panegiryki szumne napisali mu Filip Wolf i Grosshoffinger, a jednak pierwszy mu zarzuca, że żądał tylko bezwzględnego posłuszeństwa, i nigdy nie oglądał się za tem, co ludzie o nim i jego instytucyach mówią, drugi zaś pisze: „żadna z reform nie odarła go tak z popularności...... jak właśnie reformy na polu prawodawstwa kościelnego. Tem więcéj zdumiewać się trzeba nad niezręcznością cesarza, który działał tu przeciw własnéj zasadzie, bo przeciw wolności religijnéj. Nie uważał cesarz nadto, że lud bardziéj był przywiązany do tego, co rozrządzenia jego „łachmanami“ nazywały, aniżeli do téj nagiéj pojedyńczości, którą chciał zaprowadzić. Że gmachy zniesionych klasztorów i kościołów obracał tak chętnie na koszary, było to wyrazem nie tylko lekceważenia nagany godnego, ale i pogardy tego, co ludowi było najświętszem.“ My wyrok ten uważamy za trafny, chociaż zbyt łagodny — rządy Józefa II w Kościele zasługują na najzupełniejsze potępienie.

KRONIKA
dyecezalna i zagraniczna.

Poznań. Ks. Służyński, pleban z Konar skazany został na 20 m. lub 4 dni więzienia za to, że w osieroconéj parafii Sobiałkowie pochował zmarłego nauczyciela. Cóż znaczą wobec tych kar zaręczenia p. Puttkamera?! — Ks. Preibisz, były proboszcz wydalonego z Gostynia Zgromadzenia ksks. Filipinów, ścigany jest listami gończemi, gdyż za nieprawne sprawowanie czynności kapłańskich ma odsiedzieć 6 tygodni w więzieniu. — Sąd w Kępnie uznał niewinnym neopresbytera ks. Leona Frankowskiego, oskarżonego przez prokuratoryą za odprawienie w kościele parafialnym w sierpniu r. z. pierwszéj Mszy św. Zapewnie ks. kanonik Korytkowski z Gniezna asystował na prymicyach rzeczonemu księdzu, gdyż wytoczono ks. kanonikowi śledztwo, że wyświęcił w Trzcinicy ks. Frankowskiego na kapłana. Prokuratorya dowiedziała się niezawodnie w śledztwie, że tylko Biskupi mają prawo święcić, gdyż procesu zaniechała. — W domu Sióstr Miłosierdzia umarła tutaj w zeszłym tygodniu na tyfus Siostra Apolonia Ciemierska z Kościana. Zakonnica ta siedziała dłuższy czas w więzieniu dla ustaw majowych.

Dyecezye polskie. Biskup przemyski obrz. gr. kat., ks. Jan Stupnicki otrzymał 4 bm. od Ojca św. Leona XIII dyplom mianujący go asystentem tronu papiezkiego, prałatem domowym i hrabią rzymskim.

Niemcy. Arcybiskup monachijski wydał na post piękny list pasterski, w którym dowodzi, że „powaga (auctoritas) i posłuszeństwo są podstawami wszelkiego porządku.“ „Nic w świecie tak uroczyście nie zostało ogłoszone, jak wszechwładza i nieograniczone panowanie Jezusa Chr.... wszelka władza i powaga panujących zwierzchników i stanów ma swój fundament jedynie w Chrystusie. Od niego bierze wszelka władza swą moc, od niego wywodzi swe prawne tytuły, przed jego trybunałem zdawać musi rachunek... Jak szalonym i karygodnym jest zatem ten opór przeciwko najwyższej powadze Chr. i jego Kościoła, który dzisiaj na każdym spotkać można kroku. A jednak nie masz na świecie dla nikogo zbawienia, jedno w Kościele... Nie obawiamy się o kat. Kościół, lecz o tych, którzy mu się sprzeciwiają.“ W końcu sławi ks. Arcybiskup Encyklikę Leona XIII „Aeterni Patris“ i zaleca filozofią św. Tomasza. — Na uniwersytecie monachijskim ma starokatolicki profesor Friedrich 2 do 4 słuchaczy, w połowie z Grecyi, Frohschammer także bardzo mało, Döllinger zaś żadnego. — W Monachium przygotowuje się pielgrzymka do Ziemi św. Pielgrzymi zwiedzą w podróży, która się odbyć ma pomiędzy 5 kwietnia a 25 maja, Loretto, Kairo, Neapol, Tiberias, Jerozolimę, Rzym, Assyż. Koszta wynosić będą od 1000 do 1200 m. Program rozsyła

stowarzyszenie Syonu w Monachium przez ks. Geiger (Veterinairstr. 10). — Za zasługi, położone około śpiewu i muzyki kościelnéj, mianowani zostali dr. Witt, prezydent muzykalnego stowarzyszenia śtéj Cecylii w Regensburgu, Habert, kapelmistrz katedry regensburgskiéj i prof. Koenen, kapelmistrz w tumie kolońskim, kanonikami honorowymi katedry suburbikarnéj Palestryny. Kardynał Luca, Biskup Palestryny i protektor stowarzyszenia ś. Cecylii przesłał im tę zaszczytną nominacyą.

Rzym. Na czele pisma naszego drukujemy w oryginalnym tekscie nową wspaniałą Encyklikę Ojca ś. w sprawie małżeństwa. Podajemy ją zaś w języku łacińskim tylko, aby Szanownym Czytelnikom, którzy wszyscy znają dokładnie język kościelny, oddać dokument niesłychanéj doniosłości w takiéj formie, w jakiéj go Ojciec św. wydaje do świata całego. Tłomaczeń polskich i niemieckich nie zabraknie Szanownym Czytelnikom w pismach wyłącznie politycznych, które takiego słowa, wyrzeczonego z wysokości katedry Piotrowéj, pominąć nie mogą. My dla oszczędzenia miejsca w naszem szczupłem piśmie dyspensujemy się od tłomaczenia. Ponieważ zaś niepodobna nam od razu wydrukować w całości Encykliki bardzo obszernéj, uważamy za stosowne podać tymczasem główną jéj treść, którąby służyć mogła do zoryentowania się przy czytaniu dokumentu, mającego wobec dzisiejszych obłędów, podkopujących jedną z najgłówniejszych podwalin społecznego porządku, nieocenioną wartość. Przyznać bowiem trzeba, że tak gruntownego pod względem historycznym, moralnym i społecznym wykładu o istocie i znaczeniu małżeństwa, tak znakomicie przedstawiającego zasady nauki chrześciańskiéj a zbijającego wszelkie zboczenia umysłowe i praktyczne, i to stosunkowo w tak szczupłych ramach, nikt dotychczas nie czytał. Cała wielka dusza Leona XIII się tutaj przebija, ten geniusz, który z pewnością nie zada kłamu przepowiedzianemu o nim „lumen de coelo.“ Z siłą namiestnika Chrystusowego, pasterza najwyższego dusz, stróża niebieskiéj nauki przedstawia prawdę w czystości nauki kościelnéj, w języku klasycznym a pełnym słodyczy i ewangelicznéj łagodności. Encyklika ta świadczy znowu, że Ojciec św. Leon XIII jest prawdziwie jednym z tych wielkich Papieży, których Bóg zsyła Kościołowi w czasach krytycznych, aby przyprowadził społeczeństwo do źródła wiary i zbawienia.

W głównych zarysach treść Encykliki jest następująca: Posłannictwo Jezusa Chr. na ziemi miało na celu głównie naprawę tego, co się zepsowało w przebiegu wieków wśród skażonéj grzechem pierworodnym ludzkości: pośrednio w porządku nadprzyrodzonym, bezpośrednio w porządku przyrodzonym, aby dobrodziejstwa odkupienia odczuły tak indywidua, jak rodziny i społeczeństwa. Naprawa ludzkości dzieje się przedewszystkiem przez rodzinę, w któréj małżeństwo jest zasadą i podstawą. Małżeństwo jest początku Boskiego — jest jedno i nierozwiązalne. U Żydów zaciemnia się pojęcie o małżeństwie, ginie zaś zupełnie u pogan. Następnie przedstawia Ojciec św. smutny stan życia domowego, jego restauracyą przez Chr. Pana, ideę małżeństwa chrześc. według nauki Ewangelii i Apostołów. Małżeństwo powierzone zostało straży Kościoła, który też troskliwie niem się opiekował i wydał mądre prawa. Nieprzyjaciele Chr., filozofowie, naturaliści, hołdujący tylko prawom ciała, zatarli zupełnie prawdziwe pojęcie o małżeństwie i odebrali mu wszelki charakter religijny. Państwu oddano wszelką władzę nad małżeństwem. O Kościele powiedziano, że przywłaszczył sobie władzę, lub ją wykonywał z powodu tolerancyi książąt świeckich. Ztąd powstały małżeństwa cywilne. Doktryna ta jest fałszywą; małżeństwo podległe jest Kościołowi jako rzecz święta i sakrament. Historya dostarcza niezliczenie wiele dowodów przeciwko téj pretensyi, jaką sobie rości państwo do delegacyi. Różnica, jaką czynią pomiędzy kontraktem a sakramentem, nie ma znaczenia. Doktryna ta nie tylko jest fałszywą, lecz zgubną. Daléj wykazuje Papież, jakie błogosławieństwa spływają z chrześc. małżeństwa na rodziny i społeczeństwa, a jakie szkody z małżeństwa pozbawionego wszelkiego charakteru chrześc. Jedną z najzgubniejszych szkód jest rozwód, jak to rozum i historya dowodzą. Kościół i Papieże rzymscy, broniąc wszystkiemi siły po wszystkie czasy nierozerwalności małżeństwa, oddali społeczeństwu największe usługi. Wykazując następnie korzyści, jakieby wypływały w zgodzie pod tym względem władzy duchownéj z świecką, wzywa Ojciec św. władzców tego świata do téj zgody, a wreście upomina Biskupów, aby zachowali pomiędzy wiernymi nieskażoną naukę katolicką o małżeństwie.

Dnia 20 lutego, jako w rocznicę wstąpienia swego na tron, przyjmował Ojciec św. Leon XIII powinszowania od Kardynałów, Prałatów i znacznéj liczby osób świeckich. Kardynałom dziękował Papież za pomoc i poparcie w rządach Kościoła. Usiłowania, mające na celu polepszenie stosunków kościelnych, nie pozostały wprawdzie bez skutku, położenie jednak zawsze jeszcze jest trudne i peryod ciężkich doświadczeń jeszcze nie minął. Ojciec ś. wspomniał także o zamachu na cara rosyjskiego, ubolewał nad powtarzającemi się tak często symptomami społecznego zepsucia, z drugiéj jednak strony wyrażał swą radość, że Opatrzność Boska czuwa nad dobrem ludzkiego społeczeństwa i nad życiem władzców. W końcu mówił Papież o odwiedzinach, jakie mu złożył książę bułgarski, o przychylności książąt na wschodzie, a zwłaszcza ks. rumuńskiego dla Kościoła katol. i ztąd nadzieje rokował najlepsze dla przyszłości Kościoła na wschodzie. — Uroczystość tę święciła akademia arkadyjska w pałacu Altemps wykładami prozą i poezyą. Zagaił zebranie honorowy członek akademii, Kard. Parochi, Arcybiskup boloński, dłuższą przemową. — Nowy prezydent Peru, Nicola de Pierola zawiadomił Ojca św. o objęciu przez siebie rządów republiki i zapewniając go o swéj wierności i miłości dla Kościoła, poprosił o błogosławieństwo apostolskie. Pismo to kontrasygnował peruański minister spraw zagranicznych, Calderon.

Św. Kongregacya Indeksu potępiła na posiedzeniu d. 13 stycznia rb. następujące dzieła:

1. *Eléments de morale universelle à l'usage des écoles laïques* par G. Tiberghien, professeur à l'Université de Bruxelles. Bruxelles, 1879. — 2. *Les Commandements de l'Humanité ou la vie morale sous forme de catéchisme populaire.* — 3. *Los Mandamientos de la Humanidad ò la vida moral en forma de catecismo segun Krause,* por G. Tiberghien, profesor de la Universidad libre de Bruselas, traducida por alejo Garcia Moreno, doctor en Filosofia. Puebla, Reimpresa en el hospicio, 1879. (Opera haec praedamnata ex Reg. II. Ind. Trid. Quocumque idiomate. — 4. Zeffirino Falcioni. *Coup-d'oeil sur le Christianisme,* par un Franc-Maçon disciple de la philosophie positive, ancien secrétaire de la chapelle pontificale. Paris, 1879. — 5. *L'umiltà gallicana, difesa coll'uno e coll'altro Diritto da molti Porporati componenti la Sacra Congregazione dei Vescovi e Regolari etc.,* a carico e vitupero dei reverendi sacerdoti Jullion, Maurice, Défourny, Devy ed altri. Tip. Londra. — 6. *Omelia, che i Cattolici di tutto il mondo dedicano in segno di stima* a Sua Eccellenza Reverendissima, Monsignor Langeneux, Arcivescovo di Reims, Gallicano, 1879. (Haec duo ultima opera damnantur ut libelli famosi.)— 7. Terenzio Mamiani. *La Religione dell'Avvenire, ovvero: Della Religione positiva e perpetua del genere umano.* Libri sei, vol. in 16. Milano, Fratelli Treves editori 1880. — 8. *Critica delle Rivelazioni, mistica dottrina del pastore Gionata Heurley di Charleston,* frammenti pubblicati da Terenzio Mamiani in appendice al suo libro „La Religione dell'Avvenire.“ Milano etc., 1880.

Anglia. Wzrost katol. Kościoła w Anglii przedstawiają nam najdokładniej liczby podane w tegorocznem directorium. W roku zeszłym liczba kościołów i kaplic pomnożyła się w Anglii z 1122 do 1158; kapłanów z 1902 do 1929; w Szkocyi liczba kapłanów wzrosła z 272 do 282. a kościołów i kaplic z 264 do 278. Utworzone zostało także nowe Biskupstwo w Middlesbrough, tak że w Anglii jest obecnie jedno Arcybiskupstwo a 13 Biskupstw. — Były pierwszy minister Gladstone utracił przez śmierć siostrę, zamieszkałą od 10 lat w Kolonii, która w 1842 powróciła na łono kat. Kościoła. Do konwertytów należy także jeszcze kuzyn Gladstona. — Na osieroconą stolicę biskupią w Northampton wybrać miał Papież z trzech przez Kapitułę postawionych osób Mgr. Patterson, bardzo uczonego konwertytę. — W ostatnich czasach znowu kilka konwersyi nastąpiło. Wielkie wrażenie wywarło przejście na łono Kościoła katol. naczelnika rytualistów w Brighton Arthura Wagnera, jako też rektora (proboszcza)

nglikańskiego kościoła św. Dyonizyusza (w głównéj części Londynu) Williama H. Lyall.

Belgia. W Liège utworzyło się nowe towarzystwo katolickie pod wezwaniem św. Franciszka Salezego, które położyło sobie za zadanie rozszerzać wiarę przez katechizm, szkoły, misye i rekolekcye.

Hiszpania. Przed rokiem utworzyło się w dyecezyi Toledo pobożne stowarzyszenie, mające na celu pracę nad nawróceniem się masonów. Dzisiaj stowarzyszenie to rozszerzone jest po całéj Hiszpanii.

Turcya. Biskup chaldejski Chemina, który się zbuntował przeciwko swemu prawowitemu patryarsze Eliaszowi Abolionan i stanął na czele schizmatyków chaldejskich, nawrócił się do jedności z Kościołem. Ponieważ w Chaldei straszliwy panuje głód, przesłała Propaganda Patryarsze babilońskiemu i Arcybiskupowi w Mossul znaczne sumy.

Kwestye teologiczne.

W wielu miejscach kapłani śpiewają summę w Palmową Niedzielę, a Pasyą czytają, śpiewają zaś jéj koniec, jak go śpiewa dyakon w tunie. Czy w takim razie czytać powinni Pasyą in cornu epistolae, czy in cornu evangelii?

Odp. Podług dekretu św. Kongr. Obrzędów z 4 sierpnia 1663 Pasya czytana być powinna we Mszy prywatnéj po stronie ewangelii, we Mszy solennéj zaś po stronie lekcyi. Msza ś. nie jest solenną dla tego, że jest śpiewana. Rekwizytami Mszy solennéj są: śpiew, użycie kadzidła i ministri sacri cfr. Hoeflinger Manuale rituum pag. 60. Po naszych tedy kościołach parafialnych są śpiewane summy prywatnemi, dla tego Pasya czytać się powinna in cornu evangelii.

W tym roku przypada święto św. Józefa w piątek przed Wielkim Tygodniem. Jakże z oktawą tam, gdzie św. Józef jest Patronem Kościoła?

Odp. Rubricae generales Breviarii sub tit. De octavis num. 1 mówią: „In Quadragesima sine speciali privilegio non possunt celebrari octavae."

Czy może rządzca kościoła, przy którym ustanowiony jest wikaryusz, nie mogąc sam odprawić oblig do kościoła swego przywiązanych, rozdawać je obcym księżom z nieuwzględnieniem wikaryusza swego?

Odp. Nie może. Św. Kongreg. Obrz. z 28 stycznia 1606 wydała dekret: „Missae ad satisfaciendam eleemosynis alicui ecclesiae traditis, non sunt celebrandae per exteros, ubi commode possunt satisfieri per sacerdotes ejusdem ecclesiae."

Po dekrecie wynoszącym święto Niep. Poczęcia do godności primae classis, obchodzić będzie cały Kościół dwa święta M. B. jako festa I classis z Wigilią i Oktawą i to: Wniebowzięcie NMP. i Niep. Poczęcie. Jeśli uroczystość Niep. Pocz. przypadnie w przyszłości na drugą niedzielę adwentową, nie będzie już przenoszone, a niedziela adwentowa będzie tylko komemorowaną; w 3 zaś niedzielę Adwentu Msza i Officium będą z niedzieli i komemoracya oktawy. W I niedzielę Adwentu zmiana taka nie mogłaby nastąpić, bo to jest niedziela Imae Cl., lecz święto Niep. Poczęcia na tę niedzielę nie przypada nigdy. Ponieważ w directorium naszéj archidyecezyi nie umieszczono jeszcze, z powodu że druk już przed ogłoszeniem dekretu był ukończony, Wigilii, a na dzień 7 grudnia przypada święto św. Ambrożego, dodać należy w ten dzień: 9 lectio et com. Vig. u EVig. (Ms. 2).

Piśmiennictwo kościelne.

Wyczytawszy w Nrze 33 „Prz. Kośc." ocenę mojéj broszury: *Uchwały i wyroki Soboru Watykańskiego krótko objaśnione — wraz z wykładem prostym o nieomylności Papieża,* niech mi będzie wolno kilka słów na usprawiedliwienie powiedzieć. Wyznaję otwarcie, że moim pierwotnym zamiarem było wydanie prostego wykładu o nieomylności Rz. Papieża. Atoli stosując się do życzeń Cenzora ksiąg duchownych, dołączyłem tekst uchwał i wyroków Soboru Wat. w tłomaczeniu, jakie w r. 1870 podał nam „Czas" a następnie Najprz. Ordynaryat Przemyski. Za tłomaczenie więc nie biorę odpowiedzialności, jak tego sam tytuł broszurki i aprobata cenzora dowodzi; sądziłem bowiem, że mogę polegać na aprobowanem przez Władzę duchowną tłomaczeniu. Przytem jednak robię tę uwagę, że terminologia polsko-kościelna jest ubogą na dobitne oddanie wyrazów, jak *una, singularis* itp. Przyjmując chętnie słuszne uwagi Szan. Recenzenta, zastosuję się ile możności do życzeń jego i w osobnym dodatku umieszczę *kanony, wyklinające przeciwników nauki orzeczonéj przez Sobór* i *niektóre poprawki stylistyczne raczéj,* niżeli czystość nauki Kościoła nadwerężające. Nie mogę jednak „*motus animi*, „ruch umysłu", zastąpić „*popędem*", ponieważ są także popędy zmysłowe, mające w ciele swe siedlisko. (To nie racya — ruch mają zwierzęta a nawet rzeczy martwe bywają w ruch wprawiane i dla tego właśnie ruch umysłu razi, że wyraz ten zastosowany bywa zwykle do martwych rzeczy i ciał. P. R.) Tekst S. Iren. str. 28 *potentiorem principalitatem* przełożyłem na „*przedniejsze pierwszeństwo.*"

Przystępując do odparcia zarzutu w nauce „*o nieomylności Papieża,*" pozwolę sobie uwagę zwrócić Szan. Recenzenta, że jaśniéj żadną miarą nie podobna rzeczy wyłożyć (według mego zdania), jak jest wyłożona na str. 17, 18 etc. Proszę tylko z uwagą czytać, a stoi tam na 18 str.: „*Forma orzeczenia tych nauk może być rozmaitą; nie ma dla niéj przepisanéj reguły i t. d. Niekoniecznie atoli potrzeba, żeby taki wyrok dogmatyczny Papieża był wystósowany albo nosił napis: „do całego świata chrześc.", dostateczna, żeby w nim - choćby był do jednéj osoby wystósowany — było wyrażone: „że wierni tak a nie inaczéj wierzyć mają, że ta jest prawda Boża objawiona, wszystkich w sumieniu obowięzująca*" (sic). To całkiem inaczéj brzmi, niżeli Szan. Rec. zacytował, „*że oświadczenie Ojca św. w liście prywatnym do jakiéjś osoby, iż ta lub owa prawda jest objawioną* etc. (sic). W czemże to upatruje Szanowny Recenzent ten szkopuł, że ja idę za daleko w mojem twierdzeniu? Co rozumie Szanowny. Recen. przez uroczystą formę ogłoszenia? Czemuż nie wskazał, na czem ta uroczystość formy zależy? I na jakiéj podstawie się tego domaga? Ażaliż nie wiadomo z historyi kośc., ile to wyroków dogmatycznych papiezkich było najprzód wystósowanych w piśmie do pojedyńczych Biskupów, nim przeszły do wiadomości całego świata chrz.? Ażaliż ja nazywam *listem prywatnym — do jakiéjś osoby* (sic)? *oświadczeniem Papieża* (sic) a nie „*wyrokiem dogmat.*" *do jednéj osoby wystósowanym* (sic)? Ażali Papież, wysełając takie pismo do jednéj osoby, już nie posiada daru nieomylności? Na str. 19 napisałem: *Papież, jako prywatna osoba w swoich prywatnych listach... ani w odpowiedziach danych pojedyńczym biskupom... choćby w rzeczach wiary... skoro w nich intencya Papieża nie przebija, iż chce niemi cały Kościół do wierzenia zobowiązywać... nie jest nieomylnym* (sic). Czy już może co być jaśniéj powiedzianem? — (Zgadzamy się zupełnie na to wyjaśnienie, choćby pewnie było się przyczyniło do większéj jasności przytoczonego powyżéj miejsca ze str. 18 bliższe określenie, do jakiéj osoby? i zastrzeżenie, że to Papież czyni w charakterze swym i urzędzie papiezkim, a nie jako prywatna osoba. Widocznie nieścisłe wyrażenie naprowadziło recenzenta na taki domysł. Przypisek Redakcyi.) — Argument z dogmatyki ks. dr. Heinricha, profesora w Moguncyi, wyjęty na pobicie mnie, mówi właśnie za mojem twierdzeniem. W cytacie książki dr. H. nie ma słowa o potrzebie uroczystéj formy ogłoszenia? Ażaliż memu wykładowi żądany przez dr. H. warunek nie dostaje? Ażali na str. 17 i 18 tylokrotnie nie został wyrażony? A jeśli ta intencya Papieża w wyroku dogm., wystósowanym do jednéj osoby jest wyrażoną, czegoż jeszcze brakuje do ważności ogłoszonego wyroku? -- Daruje mi Sz. Rec., że w sprawie świętéj, nieskażonéj nauki Kościoła (którą chciałbym coraz daléj szerzyć, dopóki mi sił starczy), pozwoliłem sobie *sine ira et studio* tego rzeczy wyjaśnienia. Kończę, dodając, że moją niepokaźną broszurę poddawałem przed wydrukowaniem pod rozsądek czterech znakomitych

teologów, iż ją po wytłoczeniu przesłałem JEminencyi Kard. Nuncyuszowi w Wiedniu, tudzież wszystkim Najprzew. Biskupom i obydwom Uniwersytetom w kraju, i nikt dotąd nie dopatrzył, jakoby moje twierdzenie w tym punkcie szło za daleko. Oby ta niewinna polemika zwróciła uwagę WW. Braci Duchownej na ważność broszury, pon eważ dotąd zaledwie dwóch egzemplarzy zażądano w Poznańskie. W Królestwie Polskiem pod berłem ros. uchwałą Komitetu cenzury r. z. została wzbronioną. W końcu dodaję, że wyroki wyklinające etc., również i potrzebne sprostowania stylistyczne są już wydrukowane.

X. dr. Krukowski.

Biblioteki kaznodziejskiéj ks. Stagraczyńskiego wyszedł poszyt poważny co do objętości na miesiąc marzec i kwiecień i zawiera 21 kazań na niedziele i święta. Są tam trzy kazania Jezuity ks. Balsama: O umartwieniu rozumu (Niedz. IV w Poście), o umartwieniu woli (Niedz. V Postu) i o umartwieniu pamięci (Niedz. Palm.); 9 kazań Schuena: Śmierć wieczna (Niedz V Postu), Fiat N. Panny (Zwiast. Matki B.), Ofiara Kalwaryjska (W. Piątek), Pieczęć grobowa (Wielkanoc), Rany Chrystusa (I Niedz. po W. N.), Niewierne owce (II po W. N.), Pielgrzymka ziemska (III po W. N.), Człowiek rozstający się z światem (IV po W. N.), Modlitwa rzecz ciężka i łatwa (V po W. N.); znakomite kazania Biskupa Ehrlera: O nieśmiertelności duszy (Poniedz. Wielk.) i cztery kazania o przymiotach Kościoła: O jedności Kościoła (I po W. Nocy), o katolickości Kościoła (II po W. N.), o świętości Kościoła (III po W. N.) i o apostolstwie Kościoła (IV po W. N.); a wreszcie trzy kazania pasyjne: O ustanowieniu N. Sakr., zatwardziałości Judasza i pożegnaniu Pana Jezusa z uczniami. W poszycie tym zaprowadził szanowny wydawca nowy dział z osobną paginacyą, pod tyt. Miscellanea, Mów i Kazań okolicznościowych, przy pogrzebach, ślubach itd. i zamieścił w nim 4 przemowy ks. Wolińskiego, plebana z Oporowa: 1, do dzieci przystępujących po raz pierwszy do Komunii św.; 2, przy odnowieniu ślubów na Chrzcie św. uczynionych w dzień pierwszej Komunii św.; 3, na pogrzebie służebniczki Boga Rodz. w Oporowie; 4, na pogrzebie młodego ucznia medycyny Jana Tyrawskiego w Salcbrunn. W osobnym dodatku rozpoczął wydawca przedruk łacińskich kazań na niedziele i święta i exhort pogrzebowych słynnego kaznodziei niemieckiego Macieja Fabra T. J.

Apologie des Christenthums vom Standpunkte der Sittenlehre II Bd. przez Alberta Maria Weiss. O. Pr. 882 str. Fryburg w Bad. u Herdera — 6 m. Znaną jest u nas i powszechnie uwielbianą tak dla głębokości myśli, jak i wzniosłego stylu apologia chrześciaństwa przez Hettingera napisana ze stanowiska dogmatycznego. Dzieło O. Weiss obliczone na 4 tomy, broniące chrześciaństwa ze stanowiska moralności, stanowi godny pendant do pracy Hettingera. W pierwszym tomie wykazał autor, jakim człowiek być powinien i jakie zadanie ma do spełnienia, w obecnie wydanym drugim tomie, noszącym tytuł specyalny „Humanitat u. Humanismus“, przedstawia nam człowieka, jakim jest w rzeczywistości. W 22 rozprawach daje nam obraz przenikający całej ludzkości od początku aż do dzisiaj, objaśnia dość zręcznie zjawiska często tak niezrozumiałe i wskazuje na ich stosunek do chrześciaństwa, które samo jedno daje nam pojęcie prawdziwego humanizmu. Ponieważ historycy dzisiejsi nowo-pogańscy zaprzeczają nauce chrześc. moralności nadprzyrodzonego początku, usiłuje autor uczony zbijać błędy dowodami, które czerpie nie tylko z dzieł starych filozofów, Ojców Kościoła i scholastyków, lecz często z nowoczesnej nauki. Styl jest równie gładki i kwiecisty, jak u Hettingera.

Wspominane przez nas (w Nr. 17) dzieło prof. Janssena „Geschichte des deutschen Volkes“ znalazło tak ogólne uznanie, że Ojciec św. kazał autora zawiadomić, iż pragnąłby je przejrzeć. Jakie powodzenie ma ta praca, rozświecająca błędy i zbijająca fałsze, nagromadzone przez historyków nieprzyjaznych Kościołowi o t. z. reformacyi Lutra, pokazuje się ztąd, że 8000 egzemplarzy drugiego tomu już rozkupiono zupełnie i zanim wyjdzie nowy tom trzeci, trzeba będzie uskutecznić nowe piąte wydanie 2go tomu. W 3im tomie przedstawieni będą książęta, dopomagający w zamieszaniu luterskiem.

Posłaniec Pana Jezusa w Przenajśw. Sakr. na miesiąc **Luty** zawiera: Pan Jezus na ziemi. — Żywot św. Wilhelma, księcia akwitańskiego. — U stóp ołtarza (wiersz). — Pange lingua gloriosus w wierszu polskim. — Cicho (wiersz). — Błogosławieństwa P. Jezusa w Hostyi: Spowiedź i Komunia skazanych na śmierć; Dziecię święte broni wiary w obecność P. Jezusa w Najśw. Sakr.; Pan Jezus wprasza się do duszy. — Życie wewnętrzne i Eucharystya. — Nabożeństwo do P. Jez. w N. Sakr. w naszym kraju. — Rozmowa duszy z P. Jezusem. — Modlitwa do P. Jezusa w Przenajśw. Sakr. — Trzykrotne pozdrowienie. — Sprawy czcicieli P. Jezusa w Przen. Sakr.

Rozmaitości.

Tegoroczny miesiąc luty jest rzadkością, gdyż liczy 5 niedziel; wypadek ten zachodzi w bieżącym wieku tylko 3 razy: 1825, 1852 i 1880. Tego, że na ostatni dzień lutego przypada w roku bież. trzecia niedziela postu „Oculi“, nikt z obecnie żyjących ludzi nie dożył. gdyż przytrafiło się to po raz ostatni w r. 1728 (przedtem w roku 1540), dożyją jednak ci jeszcze z nas, którzy będą za 68 lat, to jest w r. 1948 przy życiu. Rok zatem obecny jest w wieku naszym kalendarzowem unicum.

Redaktor i nakładzca ks. Władysław Jaskulski w Poznaniu. — Drukiem Jarosława Leitgebra w Poznaniu.